

LAUGE KOCH

5. JULI 1892 — 5. JUNI 1964

Nekrolog af *Helge Larsen*

„Den store Grønlands-forsker, geologen, dr. phil. Lauge Koch er død, knap 72 år gammel“. Med disse ord indledtes Berlingske Tidendes nekrolog over Lauge Koch, og det er som den store grønlandsforsker, han skal mindes i tidsskriftet „Grønland“. Lauge Koch var ikke den eneste store grønlandsforsker; den samme betegnelse kan heftes på en række mænd, der har ydet en beundringsværdig indsats i Grønlands udforskning, men ingen har som Lauge Koch i en ung alder set det som sin livsopgave at udforske Grønland og gennemført den, og ingen kan på dette felt fremlægge større resultater.

Lauge Koch var født i Kjærby ved Kalundborg og søn af den kendte valgmenighedspræst og forfatter, Carl Koch. Hans onkel var oberst I. P. Koch, der særlig ved sin indsats på Danmark Ekspeditionen og den af ham ledede ekspedition over Indlandsisen 1912–13 har indskrevet sit navn med hæder i Grønlands historie, og det ligger nær at slutte, at onkelens bedrifter har vakt interesse for Grønland hos den unge Lauge Koch. Efter studentereksamen i 1911 begyndte han at studere geologi, og allerede i 1913 var han i Grønland for første gang. Han opholdt sig en del af tiden på Den arktiske Station i Godhavn, og der er næppe tvivl om, at stationens leder, magister Porsild, har pustet til ilden og åbnet hans øjne for de forskningsopgaver, der ventede i Grønland. Under alle omstændigheder skriver Lauge Koch selv, at „da Rejsen atter gik mod Syd, og Grønlands Fjelde forsvandt i Horizonten var min Beslutning taget: jeg ville lave det geologiske Kort over Nordgrønland og afslutte den foreløbige danske Undersøgelse af Landet.“ Det var en stor beslutning at tage for en mand, der lige var fyldt 21 og knapt begyndt på sit hovedfag, men tre år senere og endnu student gav han sig i kast med opgaven.

På Knud Rasmussens II Thule-Ekspedition 1916-18, hvor Lauge Koch deltog som kartograf og geolog, fik han for alvor at prøve, hvilke fysiske og psykiske krav der stilledes til datidens polarforskere. Ekspeditionen blev gennemført, men resultaterne var dyrekøbte. Grønlandereren Hendrik Olsen forsvandt sporløst, muligvis

Dr. Lauge Koch – den store Grønlands-forsker.

Foto: Chr. Vibe.

dræbt af ulve, botanikeren Thorild Wulff måtte efterlades døende af udmattelse 250 km fra målet, og det var med nød og næppe, at Lauge Koch selv, udhungret og udslidt efter hjemrejsen over Indlandsisen, undgik at dele skæbne med Wulff.

*Ella-Ø, centret i Central-Østgrønland,
hvorfra dr. Lauge Kochs ekspeditioner udgik i næsten en menneskealder.*

Foto: K. E. Christensen.

Da Knud Rasmussen og eskimoen Ajako var gået i forvejen for at hente hjælp, blev det den unge Koch, der skulle træffe den tunge afgørelse at føje Thorild Wulff i hans bestemte ønske om at blive ladet tilbage, mens de andre skulle fortsætte og prøve at redde livet og ekspeditionens resultater. Hvor hårdt det havde taget på den unge og ellers så robuste mand, kan man læse ud af Knud Rasmussens beretning om deres møde bagefter. „Da jeg nåede frem til dem,“ skriver Knud Rasmussen, „satte Koch sig på en Sten, bleg og uden Ord, og de Taarer, der trillede ned over hans Kinder, fortalte mig alt, hvad jeg behøvede at vide.“

Med II Thule-Ekspedition havde Koch kun delvis nået sit mål, den geologiske kortlægning af hele Nordgrønland; endnu manglede størstedelen af Peary Land. Med dette for øje gik han derfor straks igang med at planlægge sin egen ekspedition, og i 1920, efter først at have taget magistergraden i geologi, startede han sin første ekspedition, som han, måske nok lidt for sikker på dens udfald, kaldte Jubilæums-ekspeditionen Nord om Grønland. Men det lykkedes ham sammen med tre polar-eskimoer at gennemføre den lange rejse langs Grønlands nordkyst, uden om Peary Land og tilbage over Indlandsisen. Når det gik godt, skyldtes det nok i første række en meget omhyggelig forudgående planlægning, baseret på de erfaringer han havde

fra den første ekspedition, men lidt må tilskrives held, for det var fire af sult og træthed udslidte mænd, der med møje og besvær nåede frem til det frelsende depot, og kun en af de mange slædehunde overlevede ekspeditionen.

Kun 31 år gammel havde Lauge Koch nået det mål, han havde sat sig 10 år tidligere, og samtidig havde han vundet sig et navn som polarforsker. Han hvilede dog ikke længe på sine laurbær, men gav sig snart i kast med en ny og, som det skulle vise sig, langt større opgave, nemlig udforskningen af Nordøstgrønland, specielt området mellem Scoresbysund og Danmarkshavn. Mens danske ekspeditioner havde undersøgt og kortlagt områderne nord og syd herfor, havde Christian den X's Land, som det nu hedder, helt været overladt til udenlandske ekspeditioner. Her satte Koch ind; i første omgang med en rent geologisk ekspedition i 1926–27, hvor han anvendte sin gamle rejseteknik med hundeslæde og kun ledsaget af eskimoer. På en enkelt slæderejse fra Scoresbysund til Danmarkshavn og tilbage lykkedes det ham at fastlægge hovedlinjerne i landets geologiske opbygning, hvad der, i betragtning af de primitive forhold, hvorunder han rejste, må betegnes som en enestående præstation.

I 1929 og 1930 er han igen på ekspedition i de samme egne, men nu med eget skib og ledsaget af flere, hovedsagelig danske, geologer. Det blev optakten til, ikke alene hans største ekspedition, men til hvad der er blevet betegnet som den ubetinget største danske indsats i grønlandsforskningens historie, „Treaarsekspeditionen til Christian den X's Land 1931–34.“ Ekspeditionens opgave var at kortlægge og udforske det 700 km lange og indtil 350 km brede område, ikke blot geologisk, men også zoologisk, botanisk og arkæologisk. Det var et stort øjeblik for Lauge Koch, måske det største i hans liv, da han den 16. juni 1931 fra „Godthaab“'s kommandobro kunne skue ud over to ekspeditionsskibe, en stab af unge, forventningsfulde videnskabsmænd og de mange hundrede mennesker, der med statsminister Stauning i spidsen var mødt op for at sige farvel til de bortdragende. Ekspeditionen talte 63 mand, hvoraf 16 skulle overvintre på to store, moderne udstyrede hovedstationer, der stod i radioforbindelse med hinanden og med Danmark. Næste år toges flyvemaskiner i brug til kortlægningen, og antallet af videnskabsmænd øgedes fra år til år.

Treaarsekspeditionen var en ubetinget succes. Alt gik efter planen, de videnskabelige resultater svarede til forventningerne, og alle de mange deltagere nåede velholdent hjem. Da der imidlertid stadig var mange uløste videnskabelige problemer, benyttede Lauge Koch det følgende år til at planlægge og skaffe penge til en ny række ekspeditioner, der varede fra 1936 til 1939. Så satte krigen en stopper for al ekspeditionsvirksomhed, men Koch udnyttede krigens år på bedste måde, nemlig med at skrive ekspeditionsberetninger og andre afhandlinger, af hvilke der er særlig grund til at fremhæve det betydelige værk, „The East Greenland Ice“, der udkom i 1945.

I 1947 var han klar til at lægge ud igen, og nu fulgte den længste sammenhængende periode af ekspeditioner, idet den varede helt op til 1959. I denne sidste epoke af hans virksomhed i Nordøstgrønland, der helt var helliget den geologiske kortlægning, benyttede han sig af en ny ekspeditionsteknik. Skibene blev opgivet til fordel for vandfly, der hvert år blev fløjet op fra Island, og med Trearsekspeditionens gamle hovedstation på Ellaø som basis blev hold af geologer fløjet ud til og afhentet på deres arbejdsfelter. Takket være denne effektive udnyttelse af den korte arktiske sommer, en udmærket organisation og ikke mindst en stab af dygtige teknikere og geologer, navnlig fra Schweiz, lykkedes det næsten at nå det mål, Lauge Koch havde sat sig, nemlig at gennemføre en fuldstændig geologisk kortlægning af hele Nordøstgrønland til og med Scoresbysund før han blev 70. Desværre blev det kun næsten, for tre år før han skulle gå af som geologisk konsulent for Ministeriet for Grønland, og man kun manglede at undersøge en del af Scoresbysundområdet, nægtede Staten ham de nødvendige midler til arbejdets gennemførelse. Der blev gjort energiske men desværre forgæves forsøg på at ændre afgørelsen, og hvor uforståeligt og urimeligt det end var, fik Lauge Koch ikke lov til at sætte slutstenen på sit livsværk. At det var en dårlig behandling af den mand, der mere end nogen anden har bidraget til Grønlands udforskning, er én side af sagen, en anden er konsekvenserne af denne mærkelige disposition. Ikke blot blev den geologiske kortlægning ikke fuldført, men den stab af dygtige geologer, som Koch havde samlet, og som havde de bedste forudsætninger for at fuldende arbejdet, har nu bundet sig andre steder. Ydermere måtte en stort anlagt zoologisk, botanisk og arkæologisk undersøgelse af Scoresbysundområdet, der havde fået tilsagn om støtte fra Carlsbergfondet, opgives, fordi den var baseret på Kochs flyvemaskiner og hele hans organisation, der nu blev opløst. Dansk videnskab gik herved glip af en enestående chance til på gunstige vilkår at få undersøgt et lidet kendt, men videnskabeligt set meget vigtigt område.

Skal man bedømme Lauge Kochs indsats som helhed, må man i første række nævne hans enestående evner som ekspeditionsleder. Han havde et klart blik for, hvor opgaverne lå, hvilke muligheder der var for at løse dem, og hvordan de skulle løses, og, hvad der er meget vigtigt, han kunne som regel overbevise de mennesker, der skulle financiere ekspeditionerne, om nødvendigheden af, at de blev løst. Sine videnskabelige medarbejdere gav han meget frie hænder, men han forlangte, at de skulle publicere deres resultater, og han sørgede for, at de fik støtte så længe udarbejdelsen stod på. Resultatet heraf er det imponerende, at der i Meddelelser om Grønland indtil 1962 var udkommet ikke mindre end 231 afhandlinger på ialt 21.317 sider om materiale indsamlet på Lauge Kochs ekspeditioner, d. v. s. mere end en fjerdedel af, hvad der er trykt i Meddelelserne, siden det første bind udkom i 1878.

Hans ekspeditioner blev også af betydning for videnskaben derved, at mange unge

videnskabsmænd fik en enestående chance til at samle materiale i områder rige på uløste problemer. De fleste af Trearsekspeditionens unge videnskabsmænd var novicér, da de drog ud, nu sidder flere af dem som professorer og førstemænd indenfor deres fag. Desværre kom Lauge Koch midt under østgrønlandsekspeditionerne i strid med de fleste af de danske geologer, således at han i de senere år næsten udelukkende var henvist til at benytte udenlandske geologer. Dette ulykkelige forhold blev til skade for begge parter, for dansk geologi fordi den ikke var med i kortlægningen af et interessant og vigtigt geologisk område, og for Koch ved at han blev isoleret fra sine danske fagfæller. Forholdet blev aldrig helt godt, og da andre af hans venner og kammerater fra ungdomsårene efterhånden trak sig tilbage fra ham, blev han en ensom mand. Han trak sig bevidst tilbage fra al offentlighed, således at han, der i sine unge dage gang på gang fyldte avisernes forside, og hvis navn var kendt af alle, ved sin død kun huskes af den generation, der havde oplevet den hyldest, han modtog ved hjemkomsten fra Jubilæumsekspeditionen og ved starten af Trearsekspeditionen.

At han var ensom var tildels selvforskyldt. Han omgav sig med en skal af kølig reserverthed, der ikke indbød til venskab, og han var som regel fåmælt. Dog kunne han i selskab med ekspeditions-kammerater virke overordentlig charmerende, fortælle og diskutere i timevis. Man hyggede sig også i hans selskab, når man besøgte ham i hans kontor på Christans Brygge, og han, siddende i skjortærmer i sin forgyldte rokokostol, over en kop kaffe og en cigar fortalte løs om sit begivenhedsrige liv. Han leflede aldrig for nogen. Bad man om hans råd i en eller anden sag, fik man altid hans uforbeholdne mening, uanset om den gik på tværs af andres, men hans udtalelser var klare og velovervejede, og man mærkede, der lå stor erfaring og klogskab bag hans ord.

Var han end skuffet og følte sig dårligt behandlet i Danmark, så har det dog ikke manglet på offentlig anerkendelse. Han var kommandør af 1' grad og havde fortjenstmedaljen både i guld og sølv. Han var æresmedlem og korresponderende medlem af en række videnskabelige selskaber, var blevet tildelt en halv snes medaljer og var æresdoktor ved Basels universitet og ved McGill University i Montreal. Tiden vil vise, hvorledes man herhjemme vil hædre mindet om den mand, der har ydet det største bidrag til Grønlands udforskning. Selv har Lauge Koch sat sig et værdigt og varigt minde i de mange bind af Meddelelser om Grønland, der som undertitel bærer navnet på en af hans ekspeditioner.